

Chudoba v nákupním košíku: příklad kávy

Káva je pro mnohé z nás nepostradatelnou součástí všedních i svátečních dnů. Ceníme si její hořké chuti a jejích povzbudivých účinků. V každém městě můžeme na hlavní třídě vidět nabýskané výlohy kaváren, v každém obchodě s potravinami se prodává nespočet druhů atraktivně vyhlížejících balíčků kávy. Jsou ale věci, které zůstávají našim smyslům skryty...

„Chtěl bych lidem u vás říct, že nápoj, který si vychutnávají, je příčinou všech našich problémů. Zaléváme ho svým potem a prodáváme ho za nic.“ To jsou slova Lawrence Seguy z Ugandy, jehož obživa - podobně jako obživa dalších více než 30 milionů malých pěstitelů a dělníků na plantážích - závisí na pěstování kávy.

On i naprostá většina pěstitelů kávy jsou velmi chudí lidé, kteří žijí v rozvojových zemích. V průběhu posledních dvou dekád se pěstitelé kávy a dělníci pracující na kávových plantážích propadali do stále větší chudoby. Malí pěstitelé jsou nuceni prodávat svou kávu pod úrovní nákladů na její produkci, dělníci na kávových plantážích dostávají za celodenní dínu odměnu odpovídající 25 až 75 korunám.

„[Když jsou ceny kávy nízké], musíme obětovat hodně – náradí pro práci, oblečení, jídlo. Nemůžeme si dovolit maso, kupujeme ze zvířat jen horší části. Nemůžeme jíst vejce ani pít mléko... Když děti onemocní, nemáme peníze, abychom jim zaplatili lékaře... Žijeme pořád v nejistotě, jsme zadlužení; půjčujeme si – naše životy jsou závislé na úvěru... Nemáme v takové nejistotě vůbec klid. Nevíme, jestli si vzít půjčku nebo ne, protože kdykoliv můžeme prodělat peníze, které jsme investovali.“

Vitelio Menza, pěstitel kávy z Kolumbie

Pěstitelé kávy a dělníci pracující na kávových plantážích si nemohou dovolit ani to základní – posílat své děti do školy, zaplatit za zdravotní péči, jíst výživnou stravu. Investice do obnovy a péče o kávovníky jsou nemyslitelné.

Obchod kávou přitom tvoří velký a lukrativní segment světového hospodářství. Podíl pěstitelů na ziscích je ale stále menší. V současnosti dosahuje výše maximálně 10 % z konečné ceny mleté kávy a asi o polovinu méně u kávy instantní.

Proč jsou pěstitelé kávy v krizi, která ohrožuje jejich přežití?

Posledních skoro dvacet let jsou pro trh s nezpracovanou kávou charakteristické vysoce nestabilní a dlouhodobě klesající ceny. Ty se přímo negativně promítají do živobytí pěstitelů, dělníků na plantážích i jejich komunit.

Fakta o kávě

- Káva se pěstuje ve více než 50 zemích v pásu okolo rovníku a poskytuje živobytí více než 20 milionům pěstitelů. Celkově je do pěstování, zpracování, obchodu a prodeje kávy zapojeno téměř 100 milionů lidí po celém světě.
- Káva je druhou nejvíce obchodovanou komoditou na světových burzách (po ropě).
- Odhaduje se, že od sklizně po supermarket změní káva majitele až 150krát. Velkou část z toho tvoří formální burzovní transakce.
- Cena kávy je extrémně nestálá. Za poslední dvě desetiletí kolísaly exportní příjmy z kávy mezi 5 a 14 miliardami dolarů za rok.
- Ze 35 korun, které vám naúčtují za šálek espressa v kavárně, dostane pěstitel kávy když dobře tak 40 haléřů.
- Velké množství kávy na mezinárodních trzích způsobilo od 80. let přibližně 70ti-procentní pokles nominální hodnoty kávy. Zničující dopady dlouhodobě klesající obchodní bilance jsou navíc umocněny nestabilitou ceny.
- V roce 2002, který byl nejhorším rokem dosud poslední kávové krize (trvala mezi lety 2000 a 2004), si průměrný tanzánský drobný pěstitel kávy se svou roční produkcí zhruba 200 kg vydělal pouhých 3200 Kč za celý rok!
- Cena kávy klesá především v reálné hodnotě. Zatímco v 60. letech dosahoval poměr ceny ropy a kávy 4:1, v posledních pěti letech se tento poměr pohyboval často přes 100:1. Pěstitelé si tak za peníze utržené pěstováním kávy mohou koupit čím dál méně.
- Firma Nestlé vydělávala v roce 2002 v době největší krize pro své akcionáře 8,50 Kč z každé stokoruny obratu.
- Nejhlubší krize dosáhl kávový trh v roce 2001, kdy se ceny dostaly na 30ti-leté minimum (v reálné hodnotě nejnižší za posledních 100 let). Krize na trhu kávou se stala katastrofou, jejíž důsledky budou pěstitelé ještě velmi dlouho pociťovat. Může se navíc zopakovat i v blízké budoucnosti.

Ačkoliv cena kávy na světových burzách v posledních letech postupně stoupá, nemohou si

Chudoba v nákupním košíku: příklad kávy

malí pěstitelé vydělat na důstojné živobytí. Jsou odkázáni na milost obchodních prostředníků, kteří jejich kávu vykupují za zlomek aktuální ceny surové kávy na světovém trhu. V Latinské Americe prostředníkům říkají coyotes – kojoti a mají pro to své důvody. Prostředníci zneužívají převahu, kterou mají nad neorganizovanými malými pěstiteli – jako jediní mívají váhy a tak není těžké pěstitele při výkupu kávy šidit, jako jediní mívají nákladní auta, kterými mohou přepravit kávu z místa sklizně na trh, kde ji prodají za mnohem vyšší cenu, než za jakou nakoupili. Pěstitelé nemají informace o vývoji cen a poptávky na světovém trhu.

Alternativ k pěstování kávy je pro malého pěstitele bez vnější pomoci málo (obyčejně migrace do příměstských slumů, kde lidé žijí v chatrčích z igelitu, vlnitého plechu a kusů dřeva bez tekoucí vody, přívodu elektřiny a kanalizace, nebo přechod na pěstování nelegálních plodin sloužících k výrobě drog).

Kdo profituje z obchodu s kávou?

Zatímco pěstitelé v době krize prodávali svou kávu za cenu nižší než jsou výrobní náklady a nedokázali se uživit, jejich partneři – obchodníci a velcí zpracovatelé kávy jako Nestlé (značka Nescafé), Kraft (značky Jacobs, Dadák), Tchibo (Jihlavanka, Davidoff) nebo například Sara Lee (Douwe Egberts) – dosahovali rekordních zisků v řádech miliard dolarů. Miliony pěstitelů na celém světě tak fakticky dotují zisky obchodníků, zpracovatelů a burzovních spekulantů.

„Firmy hrají důležitou roli. Jejich hodnoty však nejsou lidské. Jsou komerční. Jaká je jejich odpovědnost? Musíme více dbát na lidské hodnoty.“

Rosario Sanabria, vedoucí Světového potravinového programu OSN
říjen 2001

Od pěstitele k nám vede dlouhá cesta přes místní trhy v rozvojových zemích, vývozce, dovozce, pražírnu, balírnu, velkoobchod a maloobchod. Všichni chtějí získat z konečné ceny kávy co

největší podíl. Až jako poslední v řetězci – nejdále od nás spotřebitelů – najdeme malé pěstitele kávy s mizivou vyjednávací silou.

Pěstitelé nemají jinou možnost než vzít takový podíl z ceny, který na ně zbude – to je většinou jen zlomek ceny, za kterou se s kávou obchoduje na světových trzích. Pěstitelé postrádají potřebné zdroje, které by jejich pozici v obchodě posílily – nemají přístup k úvěrům, informace o vývoji na trhu, chybí jim technické a obchodní dovednosti. Zůstávají tak uvězněni ve své chudobě.

Pěstitelům můžete pomoci – stačí málo!

Jako spotřebitelé kávy, kakaa, čaje, bavlny a dalších zemědělských výrobků, které jsou pěstovány v rozvojových zemích, máme obrovskou moc. Můžeme nakupovat výrobky nejen podle jejich ceny a kvality, ale také na základě toho, zda pěstitelé a dělníci na začátku obchodního řetězce dostali náležitě zaplacen a mohli tak své děti posílat do školy, zaplatit za zdravotní ošetření nebo bydlet v přijatelných podmínkách.

Záruku, že tomu tak skutečně bylo, poskytuje nezávislá ochranná známka FAIRTRADE, kterou naleznete na mnoha výrobcích na českém trhu. Za výrobky označené touto známkou dostali certifikovaní pěstitelé v rozvojových zemích cenu, která pokrývá nejenom výrobní náklady, ale umožňuje pěstiteli a jeho blízkým vést důstojný život a plánovat budoucí investice.

Apelujme na dovozce, velkoobchody a maloobchody, aby nám umožnili vybrat si mezi běžnými a Fairtrade produkty. Je tomu tak v mnoha zemích Evropské Unie – není jediný důvod, proč by to u nás mělo být jinak.

Více informací v češtině:

www.svetvnakupnimkosiku.cz

www.fairtrade.cz

Tento infolist byl vytvořen v rámci kampaně Svět v nákupním košíku.

Cílem kampaně je upozornit českou veřejnost na souvislost mezi naším spotřebním chováním a některými problémy rozvojových zemí a představit spotřebitelské značky FAIRTRADE, FSC a BIO, které u označeného zboží poskytují záruku, že při výrobě byly dodržovány podmínky sociálně ohleduplné a ekologicky šetrné výroby.

Kampaň je realizována s podporou Ministerstva zahraničních věcí ČR a Jihomoravského kraje.

